כל יומא דשבתא הוה יתיב וגרים כולי יומא ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא אמר מאי אעביד ליה הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני נפק למיחזי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה שלח שלמה לבי מדרשא אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה שלחו ליה [א]חתוך [א]נבלה והנח לפני הכלבים ואביך [ב]הנח [ב]עליו ככר או תינוק וטלטלו ולא יפה אמר שלמה [1]כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת ולענין שאילה דשאילנא קדמיכון נר קרויה נר ונשמתו של אדם קרויה נר מוטב תכבה נר של בשר ודם מפני נרו של הקב"ה: אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה תחילתו דברי תורה דכתיב [2]מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמרי דבי ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם שמש יש לו סופו דברי תורה דכתיב [3]סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם [ג]מאי כי זה כל האדם אמר רבי [ד](אליעזר) כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה ר' אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה שמעון בן זומא אומר לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה ומאי דבריו סותרין זה את זה כתיב [4]טוב כעס משחוק וכתיב [5]לשחוק אמרתי מהלל כתיב [5]ולשמחה מה זה עושה וכתיב [6]ושבחתי אני את השמחה לא קשיא טוב כעס משחוק טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה ולשחוק אמרתי מהלל זה שחוק שמשחק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא ושבחתי אני את השמחה [ג]שמחה של מצוה ולשמחה מה זה עושה זו שמחה שאינה של מצוה [ה]ללמדך [ד]שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך [ו]שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר [7]ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה אמר רבא וכן לחלום טוב איני והאמר רב גידל אמר רב [ז]כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר [8]שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר אל תקרי מור עובר אלא מר עובר [ח]אל תקרי שושנים אלא ששונים לא קשיא הא ברבה והא בתלמיד ואיבעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דלפתח הא לבתר דפתח כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ואף ספר משלי בקשו לגנוז שהיו דבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנזוהו אמרי ספר קהלת לאו עיינינן ואשכחינן טעמא הכא נמי ליעיינן ומאי דבריו סותרים זה את זה כתיב [9]אל תען כסיל כאולתו וכתיב [10]ענה כסיל כאולתו לא קשיא הא בדברי תורה הא במילי דעלמא כי הא דההוא דאתא לקמיה דרבי אמר ליה אשתך אשתי ובניך בני אמר ליה רצונך שתשתה כוס של יין שתה ופקע ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא אמר ליה אמך אשתי ואתה בני אמר ליה רצונך שתשתה כוס של יין שתה ופקע אמר רבי חייא אהניא ליה צלותיה לרבי דלא לשווייה בני ממזירי דרבי כי הוה מצלי אמר [ט]יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתצילני היום מעזי פנים ומעזות פנים בדברי תורה מאי היא כי הא דיתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה אשה [י]שתלד בכל יום שנאמר [11]הרה ויולדת יחדיו ליגלג עליו אותו תלמיד אמר [12]אין כל חדש תחת השמש א"ל בא ואראך דוגמתן בעוה"ז נפק אחוי ליה תרנגולת ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנאמר [13]ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום ליגלג עליו אותו תלמיד אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש א"ל בא ואראך דוגמתם בעולם הזה נפק אחוי ליה צלף ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש [כ]עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר [14]יהי פסת בר בארץ ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש אמר ליה בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה כמיהין ופטריות ואכלי מילת נברא בר קורא: [ל]ת"ר [ה]לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי מעשה בשני בני אדם

שהמרו

כל יומא דשבתא. של כל שבתות השנים: **הוה יתיב וגרים.** שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מגינה ממות כדאמרינן בסוטה (דף כא.): **סליק ובחיש באילני.** מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה: **וכלבים של בית אבא רעבים.** לשתי שאלות הללו הוצרך: **ולא יפה אמר כו'.** שלתקנת הכלבים לא הצריכוהו לשנות טלטול נבילה ואת האריה המת אסרו לטלטל אלא על ידי ככר או תינוק. ל"א שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת האריה לשון רבותי: **ולענין שאילתא.** דמהו לכבות: **דשאילנא קדמיכון.** דרך ענוה אמר דהוה ליה למימר דשאילתון קדמי: **קרויה נר.** נר [מ]אלהים נשמת אדם (משלי כ): **מוטב תכבה נרו כו'.** לאו מהכא יליף חלול שבת דפיקוח נפש נפקא לן[נ] מוחי בהם [ויקרא יח] ולא שימות בהם אלא להטעימן הדבר באגדה המושכת את הלב לפי שהיו באים לשמוע הדרשה נשים ועמי הארץ והיו צריכין הדרשנין למשוך את לבבם: **תחלתו וסופו.** וכ"ש שיש עוד בינתיים: **קודם השמש.** אם יעמול בתורה שקדמה לשמש[ס] יש יתרון: **לצוות.** לצוותא שולא"ש: **מהולל.** משובח: **משחוק שמשחק עם הרשעים.** שנותן להם שעה משחקת כדי להאכילן חלקן ולטורדן מן העולם הבא: **שמחה של מצוה.** כגון הכנסת כלה: **שחוק.** שחוק ממש שאין דעת שוחק מיושבת עליו ואפילו אינו של לצון מ"מ אין בו יישוב: **קלות ראש.** לצון: **קחו לי מנגן.** מצוה היא להשרות עליו שכינה: **לדבר הלכה.** צריך לפתוח במילי דבדיחותא ברישא: **לחלום טוב.** אם בא לישן מתוך שמחה מראין לו חלום טוב: **נוטפות מר.** מרירות מחמת אימה: **ובדחי רבנן.** נפתח לבם מחמת השמחה: **מעזי פנים.** שלא יזיקוני: **ומעזות פנים.** שלא יצא עלי שם ממזרות דהוא עז פנים [כלה א]: **בדברי תורה.** מותר לענות כאולתו: **הרה ויולדת יחדיו.** ביום שהרה זה יולדת ולד אחר כמו תרנגולת וכיון שמשמשת בכל יום נמצאת יולדת בכל יום דהכי משמע קרא בכל עת שהיא מתעברת יולדת שממהרת לגמור צורת הולד לזמן מועט: **בא ואראך.** טרח לענותו כאולתו כדי להעמיד דברי תורה על מכונו: **ליגלג.** זו אוולת: **צלף.** מין אילן הטוען ג' מיני פירות אביונות וקפריסין ולולבין וכי איתיה להאי ליתיה להאי כדאמר בריש חזקת הבתים[ע]: **פיסת בר.** משמע גלוסקאות שרחבות כמין פס יד ומשמע כלי מילת כמו כתונת פסים[פ]: **בר.** כמו לשבור בר (בראשית מב) ולענין כלי מילת בר נקי כמו ברה כחמה (שיר ו): **כמהין ופטריות.** שיוצאין כמות שהן בלילה אחד ורחבין ועגולין כגלוסקאות: **נברא בר קורא.** סיב כמין לבוש מלוייר גדל סביבות הקור של דקל כשהוא רך. קור ענף האילן כשהוא רך יוצא בכל שנה קודם שיתקשה קרוי קור:

שהמרו

עין משפט
נר מצוה

קח א מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה יח סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכב סעיף ז:

קט ב מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה כא סמג שם טוש"ע א"ח סי' שיא סעיף א:

קי ג מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה טו:

קיא ד מיי' פ"ז מהל' יסודי התורה הלכה ד [ברא"ש פ"ה דברכות סימן ב]:

קיב ה מיי' פ"ב מהל' דעות הלכה ג:

מוסף רש"י

מעזי פנים. שלא יתגרו בי. **ומעזות פנים.** שלא יוציאו עלי לעז ממזרות (ברכות טז:). **גלוסקאות וכלי מילת.** דרוש פיסת בר לשון פיסת היד, שהיא רחבה, וחטה רחבה לא משכחת אלא פת אפויה, וכלי מילת דרוש פיסת לשון כתונת פסים (כתובות קיא:).

רב נסים גאון

ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו. תמצא עיקר (המעשה) [דבר זה] בפרק כירה [דף מג] איתמר מת המוטל בחמה רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה, ורבי חיננא [בר שלמיה] משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. ובפרק נוטל אדם את בנו [דף קמב] אמרו לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. ומיכן נלמוד כי אותם שמניחין פת על המנורה שהדליקו את הנר עליה, כדי שיסירו המנורה ממקומה, עוברין הם על המצות ואסור לעשות כן, שלא התירו חכמים להניח ככר אלא למת בלבד ולא לדבר אחר.[נ"א: ומיכאן תדע שאלו שמניחים ככר על המנורה שהדליקו עליה נר שבת כדי שיטלטלוה בשבת ויסירוה ממקומה בנגוד לאמת ולנכון ושהוא אסור, אין לעשותו כלל, כי הקבלה לא התירה זאת אלא למת לא זולתו].

רבינו חננאל

ולענין שאילתא דשאילנא, ת"ש נשמתו של אדם היא נרו של הקב"ה שנאמר נר ה' נשמת אדם, מוטב תכבה נרו של בשר ודם מפני נרו של הקב"ה, כלומר אם הוא חולה שיש בו סכנה שרי. אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, שנאמר והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים, וכן לדבר הלכה, והני מילי ברבה אבל בתלמיד לא, שכל תלמיד שאין שפתותיו נוטפות מר תכוינה. **תנו רבנן לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהי קפדן כשמיי,** מעשה

מסורת הש"ס

א) לקמן קנו:, **ב)** לקמן מג: קמב:, **ג)** ברכות ו:, **ד)** [נ"ל אלעזר], **ה)** פסחים קיז. ע"ש, **ו)** ס"א שמחה, **ז)** עיין בערוך ערך טף, **ח)** [לקמן פח: פסחים קיז.], **ט)** [ברכות טז: ושם איתא שתצילנו וכו' וכן ראוי להיות], **י)** [עי' תוספות ע"ז ה. ד"ה אין בן דוד], **כ)** כתובות קיא:, **ל)** [אבות דר"נ פט"ו ע"ש שינויים רבים], **מ)** [נ"ל ה'], **נ)** [יומא פה:], **ס)** [כלאי' פסחים נד. נדרים לט:], **ע)** [ב"ב דף כח:], **פ)** [בראשית לז],

תורה אור השלם

1 כִּי מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת: קהלת ט ד

2 מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת א ג

3 סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: קהלת יב יג

4 טוֹב כַּעַס מִשְּׂחֹק כִּי בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב: קהלת ז ג

5 לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עֹשָׂה: קהלת ב ב

6 וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת ח טו

7 וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ: מלכים ב ג טו

8 לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר: שיר השירים ה יג

9 אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַם אָתָּה: משלי כו ד

10 עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו: משלי כו ה

11 הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ירמיהו לא ז

12 מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת א ט

13 בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶרִי וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכֹּנָּה: יחזקאל יז כג

14 יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: תהלים עב טז

לעזי רש"י

שולא"ש [שול"ץ]. חבורה.